MILLIY QÁDIRYATLARDÍ SÁWLELENDIRIWDE XALÍQLAR DOSLÍǴÍNÍŃ ÁHMIYETI

Bayniyazov Jańabay Kenesbaevich – *assistent oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanısh sózler: milliy qádiryat, mádeniyat, kórkem óner, muzıka óneri, sociallıq, milletleraralıqlıq tatıwlıq, mámleketlik siyasat, milliy dástúr.

Ключевые слова: национальные ценности, культура, художественное искусство, искусство музыки, социальный, межнациональное единство, националная политика, национальная программа.

Key words: national values, culture, artistic art, music art, social, international unity, national polity, national program.

Bárshemizge belgili, milletleraralıq tatıwlıq hám xalıqlar doslıǵı máselesi mámleketlik siyasatı dárejesine kóterilgen. Búgingi kúnde Ózbekstanda jasawshı birneshe millet wákilleri tatıw turmıs keshirmekte. Hárbir millettiń qáliplesiwinde basınan keshirgen tariyxı, mádeniyatı, tili, úrp-ádet dástúrleri hám qádiriyatları bar. Xalıqlar doslıǵı qaraqalpaq xalqında qádiriyat dárejesinde ásirler dawamında qáliplesip, usı kúnge jetip kelgen.

Ǵárezsizlik jıllarında bul hárbir xalıqtıń milliy ózgesheligin tanıtıw, ózine tán milliy qádiriyatlardı kórsetiw biraz jańa basqıshlarǵa kóterildi. Bunıń ayqın dálili sıpatında elimizde alıp barılıp atırǵan izbe-izlik reformalar, konsepciyalar tiykarında kóriwimizge boladı. Bunda 2017-2021-jılları Ózbekstan Respublikasın rawajlandırıwdıń eń tiykarǵı bes baǵdarı boyınsha Háreketler strategiyası hám onıń besinshi qáwipsizlik, milletleraralıq tatıwlıq hám diniy bawırı keńlikti támiyinlew haqqında aytıp ótiw orınlı.

Bul boyınsha Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tárepine ayırıqsha itibar qaratılıp elimizde «30-iyul - Xalıqlar doslıǵı kúnin belgilew haqqında»ǵı Ózbekstan Respublikasınıń Nızamı qabıl qılınǵanlıǵınıń ózi tariyxıy waqıya bolıp esaplanadı. Xalıqlar doslıǵınıń kórinislerin elimizde rawajlanıwına úles qosıp atırǵan bárshe tarawlarında tálim, densawlıq, ilim-pán hám mádeniyat sıyaqlı jámiyetlik tarawlarda jemisli miynet etip, Ana watanımızdıń gúllep, jaynap-jasnawına, párawan turmısın támiyinlewine, respublikanıń xalıqlar maydanındaǵı abırayın ele de, asırıwǵa óz úlesin qosıp kelmekte. Biz bul maqalamızda milliy qádiriyatlardı sáwlelendiriwde xalıqlar doslıǵı áhmiyetine toqtap ótemiz. Onıń kórinislerin xalıq awızeki dóretpelerinen dástanlar, terme-tolǵawlar, kórkem ádebiyat, milliy úrp-ádetlerimiz, ayaq-oyın kórkem óneri, milliy muzıka, baqsıshılıq hám jırawshılıq ónerleri arqalı kórsetip ótsek boladı.

Muzıkalıq tárbiya - bul muzıkanttı tárbiyalaw emes, eń aldı menen adamdı tárbiyalaw bolıp esaplanadı. Qaraqalpaq xalıq pedagogikası muzıkalıq qurallar menen barlıq waqıt jaslardı estetikalıq jaqtan tárbiyalawǵa háreket qılǵan. Aytıp ótiw kerek, qaraqalpaq xalqınıń ápsanalıq namalarınıń biri «Qara jorǵa» dúnyadaǵı teńlesi joq nama. Jılqını, attı húrmet qılǵan qaraqalpaq xalqı jorǵa minip, kewil kóteriwdi ayrıqsha qızıq bahalaǵan. Namadaǵı jorǵa júrisi ápiwayı qarapayım ırǵaqlar menen tásirli etip jetkerip berilip adamǵa úlken yosh kúshli jiger beredi. Jáne bir aytıp ótetuǵın jeri muzıka milletke qaramastan, qaysı xalıqtıń adamı bolsa da odan ózindegi muzıkaǵa jaqınlıqtı sezedi hám qaraqalpaq xalqınıń ózligin joytpaǵanına tań qaladı. Mine usı qaraqalpaq xalqınıń muzıkalıq mádeniyatın jetilistiriwde, jaslardıń ónerge, sonıń ishinde muzıkaǵa degen kózqarasın qáliplestiriwde xalıq pedagogikasınıń xızmeti ayrıqsha úlken. Qaysı namanı alıp qarasaq ta olar atqarıwshılıq ózgeshelikleri menen, ózine tán hár túrliligi, muzıkalıq bezetiliwleri menen bir-birinen ayırıp turadı.

Putkil xalıq dóretiwshilik jemisiniń nátiyjesi, pedagogikalıq mádeniyat tiykarǵı ańlatpası bolıp, onıń túbiri áyyemgi-áyyemgilerge barıp taqaladı. Ol ózinde xalıqtıń árman-tilekleri, insan, shańaraq, jaslardıń tárbiyası haqqındaǵı qıyallardı sáwlelendiredi. Ilimpazlardıń pikirine kóre xalıq pedagogikası miynetkesh xalıq hám xalıq oyshıllıǵınıń jaslardı árman maqsetke muwapıq insanlar etip jetistiriwdegi tárbiyanıń maqset hám wazıypalarına bolǵan qarawları hám de xalıq kópshiligi tárepinen tálim-tárbiyanı ámelge asırıw boyınsha qollanılıp kelingen usıl, kónlikpe hám ilimiy tájiriybeler birligin ańlatıwshı tájiriybeler tiykarında toplanǵan bilim hám maǵlıwmatlar kompleksi bolıp tabıladı. Basqasha etip aytqanda, xalıq pedagogikası xalıq awızeki tárizde jaratqan hám áwladtan-áwladqa ótip kiyatırǵan tárbiya haqqındaǵı maǵlıwmatları deregi esaplanadı [1].

Haqıyqatında jaslardı tárbiyalawda eń aldı menen olardı óziniń kindik qanı tógilgen Ana watanın súyiwshilikke, sadıqlıq, pidayılıqqa, mehir-aqıbetli etip tárbiyalawdıń bir kórinisi olardı xalıqtıń belgili shayırları, jazıwshıları tárepinen dóregen qosıqları arqalı olardı úgit-násiyatlap otırǵan. Shınında da, Ájiniyazdıń «Bozataw» naması poetikalıq teksti menen muńlı, tásirli nama organikalıq ráwishte baylanısıp ketken. Bul nama taza, anıq, ashıq lirikanıń ájayıp kórinisi bolıp esaplanadı. Bul «Bozataw» qosıǵı arqalı tuwılǵan jerden ayrılıw, qıyınshılıqta turmıs keshiriwleri sáwlelengen bolsa, shayırdıń «Ellerim bardı» qosıǵı bolsa jaslarda Watanǵa bolǵan muhabbatın, maqtanısh sezimlerin oyatıp otırǵan. Búgingi kúnde bul qaraqalpaq xalqınıń klassik shayırı Ájiniyaz Qosıbay ulınıń 200 jıllıǵı qarsańında onıń tańlamalı shıǵarmalarınıń Túrk hám Azerbayjan tillerine awdarmalanıp, onıń miyrasları Xalıqaralıq kólemde úyrenilip atır. Bunday eń tiykarǵı baslamanı Prezidentimizdiń 2024-jıl 16-iyuldegi «Ataqlı qaraqalpaq shayırı hám oyshılı Ájiniyaz Qosıbay ulı tuwılǵanlıǵınıń 200 jıllıǵın keń belgilew haqqında»ǵı arnawlı qararı tiykarında respublikamız boylap ilajlar ótkerildi. Shayırdıń miyrasların onıń dóretiwshiligi xalqımızdıń mádeniyatın, kórkem ónerin hám ádebiyatın rawajlandırıw, ásirese jas áwladtı watan súyiwshilikke hám iygilikli ideyalar ruwxında tárbiyalawda úlken áhmiyetke iye esaplanadı.

Ilimpaz A.E.Izmaylovtıń kórsetiwinshe xalıq miyrasları ásirler dawamında áwladtan-áwladqa ótken tárbiya haqqındaǵı bilimlerdiń jıyındısına emes, bálki xalıqtıń tálim-tárbiyalıq iskerligi tájiribesi tiykarında usı bilimlerdiń ilmiy tájiriybe hám kónlikpege aylanıw kompleksi bolıp tabıladı. Haqıyqatında da xalıq pedagogikası tek tálim-tárbiya procesi emes, bálki tálim procesinde tiykarǵı derek sıpatında úlken áhmiyetke iye boladı [2]. Solay eken, alımnıń atap ótiwinshe xalıq pedagogikası tárbiyasında tálim hám tárbiya óz ara procesi sıpatında óz ańlatpasın tabıwı kerek. Yaǵnıy, xalıq pedagogikası xalıq jámáátiniń tariyxıy jáne socialıq tájiriybesi retinde awızeki formada áwladtan-áwladqa ótip kelgen tájiriybede sınap kórilgen hám jıynalǵan ómirlik bilimler, maǵlıwmatlar, ilimiy tájiriybe hám kónlikpeler kompleksi, keń qamtılǵan, kóp qırlı bolıp, izertlewshilerdiń onıń dereklerin tómendegilerden ibarat dep kórsetedi [3].

Xalıq awızeki dóretiwshiligi, dástanlar, milliy úrp-ádetler dástúrler, xalıq oyınları, xalıq ámeliy kórkem óneri hám ónermentshilik, milliy muzıka, ayaq oyın kórkem óneri, baqsı hám jırawshılıq, terme-tolǵawlar biz bul dereklerdiń kóbisi bólek emes, bir-birine uqsas halda táriyiplenedi. Mısalı, xalıq awızeki dóretiwshiligi quramında milliy úrp-ádetler dástúrlerin, xalıq namaların, xalıq oyınların, xalıq ámeliy kórkem ónerin hám ónermentshiligine tiyisli, milliy oyın kórkem óneri, jırawshılıq kórkem óneri hám basqa dereklerdi de úyreniw múmkin. Biz sol dereklerden eń zárúrli xalıq awızeki dóretiwshilgi bolıp, xalqımızdıń óz tariyxıy-social rawajlanıwı dawamında áwladtan-áwladqa ótip, jetip kiyatırǵan, jaslardıń ruwxıy-ádep ikramlıq tálim-tárbiya rawajlanıwında ózine say tásir sheńberine iye dep bilemiz.

Xalıq awızeki dóretiwshiligi xalıq ómiriniń kórkem ańlatpası bolıp, xalıqtıń sociallıq ómir haqqındaǵı túsiniklerin, oyın-zawqın, social-tariyxıy, filosofiyalıq, kórkem-estetik tarawların ózinde sáwlelendiredi. Sol sebepli de xalıq awızeki dóretiwshiliginiń social qımbatı, onıń bilimlendiriw, ideologiyalıq tárbiyalıq hám estetikalıq áhmiyetke iye ekenligi menen belgilenedi. Ol xalıqtıń uzaq tariyxı, úrp-ádeti, sociallıq ómiri, dúnyaǵa kózqarasınıń keńligi, social múnásibetiniń hár túrliligı, arzıw-úmitleriniń dańqlı hám tereńligi menen bilim beredi hám ruwxıy-etikalıq tárbiya deregi bolıp esaplanadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Mirtursunov Z.O‘zbek xalq pedagogikasi (folklor materiallari asosida). Toshkent, Fan.1973.-24 b.

2. Izmaylovning A.E.Narodnaya pedagogika: Idei vospitaniya narodov Sredney Azii Kazaxsta-na. M.Pedagogika 1992 yil.

3. Tilegenov A. Xalq dostonlari vositasida o‘smirlarni ma‘naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash (Alpomish dostoni misolida): Ped.fan.nom. Dis. ... – T.: O‘zPFITI, 1997. –B.140.

REZYUME. Xalıqlar doslıǵı hám milletleraralıq tatıwlıq máselesi mámleketlik siyasatı dárejesine kóterilgen. Búgingi kúnde Ózbekstanda jasawshı birneshe millet wákilleri tatıw turmıs keshirmekte. Hárbir millettiń qáliplesiwinde basınan keshirgen tariyxı, mádeniyatı, tili, úrp-ádet dástúrleri hám qádiriyatları bar. Xalıqlar doslıǵı qaraqalpaq xalqında qádiriyat dárejesinde ásirler dawamında qáliplesip, usı kúnge jetip kelgen. Ǵárezsizlik jıllarında bul hárbir xalıqtıń milliy ózgesheligin tanıtıw, ózine tán milliy qádiriyatlardı

kórsetiw biraz jańa basqıshlarǵa kóterildi. Bul maqalada xalıq awızeki dóretpelerin, muzıka ónerin, milliy qádiryatlardı olardıń úyreniwde ózine tán ózgesheliklerin toqtap ótiledi.

РЕЗЮМЕ. Дружба народов и межнациональная проблема подняты на уровень государственной политики. В эти дни в Узбекистане проходят торжественные мероприятия представителей нескольких национальностей. Каждая нация имеет свою историю, культуру, язык, обычаи и традиции, которые она пережила на своем пути. Дружба народов в разбойничьем народе, в силе вооруженных сил, в перевозке пленных продолжается и по сей день. В годы независимости это поднялся на новые уровни, продемонстрировав национальные особенности каждого народа, показав свои национальные способности. В этой статье люди рассказывают о музыкальных традициях, искусстве музыки, национальных достоинствах, о том, как они отличаются друг от друга.

SUMMARY. Raising of the national and ethnic problem to the level of state policy. Solemn events of representatives of several nationalities take place in Uzbekistan. Each nation has its own history, culture, language, customs and traditions, which it has survived on its own way. Friendship of peoples in the robbery of the people, in the armed forces, in the transportation of prisoners continues to this day. In the years of independence, this harbinger has risen to a new level, demonstrating the national peculiarities of the people, showing its national capabilities. In this article, people talk about musical traditions, music art, national values, how they differ from each other.

ПРАЗДНИКИ ДРУГИХ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ В УЗБЕКИСТАНЕ КАК СИМВОЛ ДРУЖБЫ НАРОДОВ

Жуманов Қуўаныш
Кафедра техногенной искусства

Tayanch so‘zlar: etnik guruhlar orasidagi munosabatlar, madaniy hilma-hillik, madaniy garmoniya, tolerant, milliy bayramlar, etnik kelishuv, O‘zbekiston etnik guruhlari.

Ключевый слова: Межэтнические отношения, культурное разнообразие, межкультурная гармония, толерантность, национальные праздники, межнациональное согласие, этнические группы Узбекистана

Key words: Interethnic relations, cultural diversity, intercultural harmony, tolerance, national holidays, interethnic agreement, ethnic groups of Uzbekistan.

Узбекистан — многонациональная страна, в которой проживает более 130 этнических групп. Это государство является примером гармонии и мирного сосуществования различных народов и культур. Одним из важнейших аспектов межнационального согласия и дружбы является уважение к традициям и праздникам всех народов, живущих на территории Узбекистана. Праздники различных национальностей становятся важной частью общественной жизни, объединяя людей, создавая атмосферу взаимопонимания и поддержки. В этой статье мы рассмотрим, как праздники других национальностей, проживающих в Узбекистане, способствуют укреплению дружбы народов и гармонии в обществе.

Многонациональность Узбекистана: исторический контекст

Узбекистан всегда был местом пересечения разных культур и народов. Благодаря своему расположению на Великом шелковом пути, через территорию страны проходили торговые и культурные потоки, в результате которых сформировалась уникальная этническая картина. В Узбекистане проживают узбеки, русские, таджики, казахи, корейцы, татары, армяне, евреи и другие народы, каждый из которых привнес в культуру страны свою особенность.

С момента независимости Узбекистан активно развивает политику много-национального государства, делая акцент на сохранении культурных традиций всех народов, проживающих в стране. Важной частью этой политики является признание и празднование праздников разных этнических групп, что способствует укреплению взаим-ного уважения и дружбы.

Праздники узбекского народа и их значение для дружбы народов

Главными национальными праздниками Узбекистана являются Навруз — древний праздник весны и обновления, и День независимости. Эти события имеют глубокие